

JOŽE HORVAT

Evald Flisar: *Velika žival samote*. Vodnikova založba 2001.

Ob Flisarjevem najnovejšem romanu *Velika žival samote* bi bilo mogoče govoriti tako z literarnega kot psihološkega vidika, v okviru slednjega nemara celo z več različnih izhodišč. Kot (sicer v manjši meri) tematizirajo vprašanja duše že nekatera njegova prejšnja pripovedna dela, med njimi *Čarovnikov vajenec* (1986), tako tudi *Velika žival* zadeva človekovo psiho, njena hrepenenja in bolezenska stanja, čeprav s fenomeni slednjih skuša pokazati prej na stanja tistih, ki veljajo za "zdrave", kot pa diagnosticirati stopnje bolnih. Tu pa se izkaže, da ne gre več za "raziskave" posameznika, temveč tudi družbe in nemara dobe kot celote.

Pri tem pa se začne tudi literarna preokupacija nove knjige kot romanesknega čtiva, ki je po romanu *Potovanje predaleč* (1999) in zbirki kratkih zgodb *Zgodbe s poti* (2000) spet delo, postavljeno v "domače okolje". Večidel se dogaja v neki vasi na Goričkem v Prekmurju, toda zgodba se ne tiče običajnih problemov tega okolja. Njeno središče je družina tamkajšnjega "podeželskega zdravnika", žanrsko pa je bliže podeželski različici kriminalke kot morebitni ljubezenski ali angažirani pripovedi s socialno, okoljsko, politično vsebino. Glavna oseba je štirinajstletni šolar Adam, ki ga muči "hipertrofija sanj", saj ga obiskujejo tako pogosto, da velikokrat ne loči med njimi in resničnostjo. Flisar jih je pisateljsko uporabil kot sredstvo za razkrivanje zla v človeku, konkretno v družinskem krogu, obenem pa z njimi zmodeliral neko zasebno usodo mladega človeka, ki ga starši vzgajajo in zlorabljajo za svoje cilje, ki seveda nimajo veliko skupnega z njegovo svobodo. Pri invenciji s sanjami mu je bila dobrodošla teorija o nezavednem in sanjah (Jung), teorija, ki je

kajpak zelo drugačna od Freudove – v romanu je obe celo malce polemično zoperstavil, čeprav tega ne gre jemati kot nekakšno objektivno raziskovanje, temveč kot literarno sestavno dogajanja. Vkomponirani sta v tok zgodbe, ki se zapleta tako, da Adamove sanje v kombinaciji z dnevnimi dogodki in blodnjami postanejo življenjska realnost, ki je tako fantastična, da je za “normalnega” človeka neverjetna in nesprejemljiva. Nekaj zapletov in prizorov je grozljivih, kažejo pa na globoke duševne in vedenjske deformacije, ki prizadevajo nekatere glavne like.

Nekaj konkretnosti: Adam veliko bere, kar naj bi spodbujalo njegove sanje, ki postajajo vse bolj mučne in neznosne. Temu se pridruži travmatična izkušnja z Evo, leto dni starejšo punco, ki preživlja počitnice v bližnji hiši pri svojem dedku Dominiku, nekdanjem pomorščaku: Adama in Evo med kočljivo spolno situacijo zaloti dečkov oče, za katerega se pozneje izkaže, da Evo kot zdravnik sam zlorablja, čeprav naj bi jo zdravil narkomanije. V nadaljevanju se Adam vtihotapi v skrivnostni očetov “laboratorij” v kleti zdravstvenega doma, kjer naj bi ugledni zdravnik opravljal nenavadne stvari in strašljiva dejanja; Adam tu ob različnih medicinskih rečeh najde dele človeških teles, v posebni posodi pa tudi človeški zarodek, za katerega občutljivi šolar ugotovi, da je njegov nesojeni – bratec. Abortus, kot ga kliče, je odslej v duhu, sanjah, nenehno z njim, saj je edino bitje, vredno njegovega zaupanja. Na koncu zgodbe ga prenese “na varno”, k dedku Dominiku. A tedaj se s pomočjo Adamovih sanj že razkrije vsa demonska narava očeta, ki posredno ubije in spravi v “laboratorij” tudi svojo ženo, Adamovo mamo ...

Takšno je približno ogrodje zgodbe, ki je izpisana tekoče in jezikovno-slikovno nazorno; literarno “realni” prizori, kot so spolnost, narkomanija, poskus samomora mlade punce, sicer predstavljajo poetsko manj izdelan del pisave, a zdi se, da so izhodišča za “podsvet” avtorjevega modeliranja, saj jih prej ali slej zakrijejo opisi sanjskih prizorov ali narave in ritem dogajanja se spet odločilno intenzivira. Pred bralcem se tako razgrinja Adamova usoda, pravzaprav stiska še na pol otroškega lika, ki nazadnje ostane pretresljivo sam. Njegova nemoč – že med neuspešnimi poskusi, da bi se rešil bremena sanj – in v glavnem le nakazano zlo očetovo ravnanje so značilnosti knjige, ki so bralno zelo provokativne, pa naj gre za zbujanje simpatije ali odbojnosti do tega ali onega lika. Kot tretja in najbrž najbolj zapletena dimenzija, ki (bo) mika(la) in obseda(la) bralca, pa so same sanje. Predstavljene so kot polje v nezavednem, polje skrivnostnih energij, ki se ne pusti nadzirati niti povsem raziskati in je menda vir človekove ustvarjalnosti, čeprav tudi njegovih spolnih travm in zlih motivov. Skratka, tisto najnenavadnejše, najabsurdnejše, manifestira pa se med skrajnostima, boleznijo ali genialnostjo. Jasne črte ločnice med njima vsaj v vizuri Flisarjevega pisanja ni. Ta dvojnost je pravzaprav eno izmed gibal v nekaterih njegovih delih (na primer v drami *Kaj pa Leonardo?*), res pa je, da doslej menda še ni bila v središču njegovih pripovedi. Ne spomnim se, da bi v slovenski prozi sanje kdo “povnanjil” oziroma spravil v bralčevo zavest v tako šokantni formi, kot jih je Flisar v tem romanu.

Pri nadrobnejši analizi tega besedila bi bilo zanimivo vprašanje, kakšna je pravzaprav funkcija sanj – so rezervoar pesniške domišljije ali sredstvo za razkrivanje objektivne resničnosti? Zdi se, da so v tem primeru oboje; sanje so vrata v svet, ki jih še tako nadarjen avtor ne more na široko odpreti in bralcu ponuditi dotlej neznane realnosti; skozi stopamo v resničnost, v kateri “gospodari” nezavedno s svojimi arhetipi na eni in paradoksalno očarljivostjo na drugi strani. “Kadar govorimo o sanjah, se gibljemo ... po svetu poezije, zelo samosvojem, pogosto šokantnem, vendar tesno povezanem s tistim, čemur bi lahko rekli resničnost,” pravi eden izmed stranskih likov *Velike živali*. Tak pristop do fenomena sanj je v tej zgodbi zelo pomemben – a tudi sanje kot sredstvo za dešifriranje realnosti v pripovedi niso postranske; niso sicer tisto, kar so v neki prastari knjigi, kjer so prostor prerokb in napovedi prihodnosti. Toda tudi tu so, ob tem, da so (sicer prikrita) *resničnost*, nekak kažipot bralčevim slutnjam dejanskosti, saj je včasih iz njih razvidno, kaj se utegne zgoditi na ravni zavednega. Pa vendar mislim, da je *Velika žival* predvsem sanjska zgodba v smislu poezije, ki pa je vendarle tisto ogledalo, v katerem se zrcali čutna resničnost; sanje so z njo “tesno povezane”. Tako odsevajo trpljenjski, dejanski svet, ki ga v obrambi svoje lepe duše ponavadi ne sprejemamo kot dejanskega, torej nočemo priznati, da namesto dovršenega, lepega ustvarjamo abortiran svet. To se razkrije na primeru mladoletnega, nedolžnega Adama, ki pa bo morda, kot nakazuje konec zgodbe, preživel v varstvu izkušenega pomorščaka Dominika – samotneža, ki v sebi diskretno nosi tisto, česar Adamova družba ne pozna: resničnost onstran fizičnega, četudi se ta resničnost kaže le v primitivnih afriških duhovih in zgodbah o pravljicnih bitjih morsih. Tu se Flisarjeva nova knjiga navezuje na pravljico, bajeslovno sfero njegove pisateljske snovi, znane recimo iz potopisov in romana o Indiji. V tej luči pa je naš stvarni del sveta toliko bolj mračen, nečloveški, in kolikor lahko presodim, v nobenem njegovih del ni tako težek. Kdor bo to knjigo poglobljeno bral in se pri tem osredotočal na bistvo, bo nad njim pretresen – pretresenost nad svetom in ljudmi v njem pa je od zdavnaj glavni motiv za nastajanje dobre literature.

